

73. Serbest çevirmenlerin Türkiye çeviri sektöründe yaşadığı zorluklar**Sevcan SEÇKİN¹**

APA: Seçkin, S. (2021). Serbest çevirmenlerin Türkiye çeviri sektöründe yaşadığı zorluklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1128-1147. DOI: 10.29000/rumelide.950037.

Öz

Bu çalışmanın amacı serbest çevirmenlerin Türkiye çeviri sektöründe yaşadığı temel sorunları ortaya koymaktır. Çalışma yalnızca teknik çeviri yapan serbest çevirmenlere odaklanmaktadır. Çevirmenlerin hem çeviri sürecinde hem de çeviri sektörü içinde karşılaştığı sorunlar iki yönlü ele alınacaktır. Sosyolojik yaklaşımların çeviribilim alanına dâhil edilmesiyle, çevirmenleri konu alan çalışmalar artsa da yapılan yazın taramasında serbest çevirmenlerin bu tartışmaların gerisinde kaldığı ortaya çıkmıştır. Özellikle, teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerle ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Serbest çevirmenleri görünür kılmak ve çeviri sektörünün ana sorunlarına çevirmenlerin gözünden bakmak çeviribilime de katkı sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda, çevirmenlerin çalışma koşulları, konumları, ücret politikaları, alanı çekici kılan unsurlar ve buradaki baskın güçler irdelenerek alana genel bir bakış sağlanacaktır. İnceleme Pierre Bourdieu'nün *habitus*, sermaye ve *illusio* (çıkar)² gibi temel kavramları kullanılarak yapılacaktır. Tümü birbirisiyle ilişkili olan bu kavramlar araştırmacıya hem sosyolojik bir bakış açısı hem de derinlemesine bir analiz imkânı tanımaktadır. Araştırmada farklı şirketlerde teknik çeviri yapan 18 serbest çevirmenle e-posta aracılığıyla bir anket çalışması yürütülmüştür. Hazırlanan anket kapalı, yarı kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anket çalışmasından elde edilen veriler güçlü kültürel sermayelerine karşın teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerin düzensiz ve düşük ücretlerle, sosyal haklardan yoksun, aşırı iş yüküyle ve mesleki itibar görmeden çalıştıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca teknik çevirilerde sıklıkla kullanılan makine çevirisi çevirmenlerin bir kısmı tarafından mesleki açıdan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Sonuç olarak, serbest çevirmenleri ve çeviri sektöründe yaşanan sorunları anlamak için daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Serbest çevirmen, teknik çeviri, çeviri piyasası, Pierre Bourdieu, çeviri sosyolojisi

The issues freelance translators face on the Turkish translation market**Abstract**

The aim of this study is to reveal the basic issues of freelance translators on the Turkish translation market. The study focuses merely on freelance technical translators. The issues experienced by freelancers both in the translation process and in the translation market will be presented from a two-sided perspective. With the inclusion of sociological approaches in translation studies, even though there is now an increasing volume of research on translators, it is clear from the literature review that freelance translators lag behind these debates. In particular, the studies on freelance technical translators are quite limited. Making freelance translators visible and looking at the main

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık (İstanbul, Türkiye), sseckin@fsm.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9258-2276[Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 06.05.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.950037]

² Çalışmada iki kavram birbirinin yerine kullanılacaktır.

issues of translation market through the eyes of them will also make a valuable contribution to translation studies. In line with this purpose, an overview of the field will be provided by examining the working conditions of translators, their positions, the payment policies, the factors that make the field attractive and dominant powers here. The analysis will be carried out by using Pierre Bourdieu's basic concepts such as habitus, capital and *illusio* (interest). These concepts, all of which are interrelated, provide the researcher with both a sociological perspective and an opportunity for an in-depth analysis. In the research, an e-mail survey was conducted with 18 freelance translators who translate technical texts in different companies. The questionnaire consists of closed, semi-closed and open-ended questions. Data obtained from the survey show that despite their strong cultural capital, freelance technical translators work without social rights or professional reputation, with excessive workload and irregular, low payments. Furthermore, some translators consider machine translation used frequently in technical translations as a threat to the future of the translation profession. Consequently, more empirical research is needed to understand freelance translators and the issues on translation market.

Keywords: Freelance translator, technical translation, translation market, Pierre Bourdieu, sociology of translation

Giriş

Küreselleşmeyle artan iletişim ihtiyacı hem kamu kurum ve kuruluşlarının hem de özel sektörün çeviriye olan talebini artırmıştır. Çeviri sektörünün büyümesi aynı oranda çevirmene duyulan ihtiyacın da artmasına neden olmuştur. Ulusal ve uluslararası şirketlerin çoğu ticari faaliyetlerini sürdürebilmek için serbest çevirmenlerle çalışmakta; kendi çatısı altında bir çevirmen ekibi bulunduran pek çok kurum ve kuruluş da özellikle acil ve büyük çaplı işlerde dışarıdan hizmet alımı yapmaktadır. Ancak, büyüyen sektör, sorunları da beraberinde getirmektedir. İşveren/müşterinin çevirmenden kısa zamanda, ucuza ve kaliteli işler beklemesi, bilgisayar karşısında geçirilen uzun saatler, çalışmaların işveren tarafından belli programlar aracılığıyla uzaktan takip edilmesi ve işin sonunda çoğunlukla hiçbir geri dönüt alınamaması bu sorunlardan yalnızca birkaçıdır. Çeviri sürecinde karşılaşılan sorunların dışında bir de sosyal güvence ve geciken ödemeler gibi sektöre dair sorunlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, çeviri sektöründe yaşanan temel sorunları serbest çevirmenlerin gözünden değerlendirmektir. Çalışmada, çevirmenlerin çeviri sürecinde ve sektöre dair yaşadığı sorunlar katılımcıların yanıtlarından doğrudan alıntılama yoluyla ayrıntılı bir biçimde aktarılacaktır. Bu sayede, çeviribilim çalışmalarında geri planda kalan serbest çevirmenlerin hem kendi sesleri duyulacak hem de bu alanda yaşanan temel sorunlara ışık tutulacaktır.

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğüne göre serbest meslek “kişisel çalışmaya, bilimsel ve mesleki bilgiye, uzmanlığa dayanan ve bir işverene bağlı olmadan, kendi adına kazanç sağlamak için yapılan iş” anlamına gelmektedir.³ Ancak, çevirmenler resmi anlamda bir işverene bağlı olmasalar dahi tamamen serbest değillerdir. Melinda Szondy'nin sözleriyle, son küresel değişikliklerle birlikte, özellikle teslim tarihlerinin kısılgından ötürü bazı değişiklikler yaşanmıştır. Geçmişte esnek çalışma saatleriyle bireysel olarak yapılan çalışmalar, günümüzde bilgi teknolojileri konusunda uzmanlaşmış, proje yöneticileri tarafından koordine edilen çeviri ekipleri tarafından sürdürülmektedir (2016, s. 30). Bu bağlamda, serbest çevirmen herhangi bir kuruma ya da işverene bağlı olmasa dahi teknolojik gelişmelerin ve değişen müşteri beklentilerinin etkisiyle çoğunlukla ekip çalışması yapmakta ve kelimenin tam anlamıyla ‘serbest’ olamamaktadır.

³ <https://sozluk.gov.tr/>

Mesleki Yeterlilik Kurumunun (MYK) 2020 yılında Resmi Gazete’de yayınladığı Ulusal Meslek Standardına göre yazılı çeviri özel alan çevirisi, yazın çevirisi, görsel-işitsel çeviri ve yerleştirme olarak farklı alt türlere ayrılmıştır (MYK Ulusal Meslek Standardı, 2020). Sektörde, bu alt türlerin tümünde çeviri yapan serbest çevirmen bulunmaktadır. Bu makalede hem kapsamı daraltmak amacıyla hem de serbest piyasada teknik çeviri yapan çevirmen sayısı çok daha fazla olduğu için yalnızca teknik çevirmenlere yer verilecektir. Bunun yanı sıra, ekonomik sermayenin büyük bir kısmının teknik çeviri alanında yoğunlaşması da bu tercihi bir anlamda zorunlu kılmıştır.

Oldukça geniş bir kapsamı bulunan teknik çeviriyi tanımlamak bu alanda uzmanlaşmış serbest çevirmenlerin yaptığı işi anlamak açısından faydalı olacaktır. Öncelikle teknik çeviri ve özel alan çevirisinin kimi zaman birbirinin yerine kullanıldığını belirtmek gerekmektedir. Örneğin Morry Sofer’e göre “özellikle sosyal bilimler, siyasi konular ve pek çok diğer alanda yazın çevirisi ve teknik çeviri örtüştüğü için, çevrilen konu özel bir kelime dağarcığı gerektiriyor mu ya da uzmanlık gerektirmeyen bir dil mi?” sorusuna verilen, “çevrilen metin belli bir alanda özel terimler içeriyor”, cevabı, çevirinin teknik olduğunu göstermektedir (2013, s. 20). Sofer teknik çevirmenlerin temel çeviri alanlarını ise uzay, otomotiv, işletme/finans, kimya, inşaat mühendisliği, bilgisayar, elektrik/elektronik mühendisliği, çevre, hukuk, tıp, askeri konular, denizcilik, patentler, sosyal bilimler ve telekomünikasyon olarak sıralamıştır (2013, s. 67). Özel alan çevirisi için benzer ifadeler kullanan Maurizia Gotti ve Susan Sarcevic’e göre “özel alan çevirisi edebi çeviri dışında kalan ve uzmanlık gerektiren konu alanlarını kapsar. En iyi bilinen örnekleri bilim ve teknoloji, ekonomi, pazarlama, hukuk, politika, tıp ve kitle iletişimi gibi alanlardır” (2006, s. 9). Diğer taraftan, son yıllarda özel alan çevirisi gibi genel bir ifade kullanmak yerine ticari çeviri, kurumsal çeviri, bilimsel ve teknik çeviri gibi daha çok alan temelli bir ayrıma gidilmiş ve teknik çeviri özel alan çevirisinin bir alt türü olarak incelenmeye başlanmıştır (Baker & Saldanha, 2009). Bu çalışmada ise özel alan bilgisi gerektiren metinlerin tümü teknik çeviri olarak değerlendirilmektedir.

Yayınlanan Ulusal Meslek Standardının Meslek Profili başlığı altında yer alan çevirmen görevlerinden biri çevirmenin iş organizasyonu yapabilmesidir. Burada yalnızca serbest çevirmenlere atıfta bulunan üç ölçüt bulunmaktadır. Bunlardan ilki çeviri teklifi hazırlamak, ikincisi çeviri sözleşmesi yapmak, üçüncüsü ise mali prosedürleri yürütmektir (MYK Ulusal Meslek Standardı, 2020). Bu ölçütler serbest çevirmenin çeviri faaliyetlerini faturalandırması ve vergilendirmesi suretiyle yasalara uygun hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma için belirlenen grup çeviri piyasasında adı geçen büyük şirketlerde, yaptıkları işi belgelendirerek çalışan çevirmenlerden oluşmaktadır. Böylece MYK’nın belirlediği standartlara uygun, hayatını bu meslekte kazanan ve yaptığı işi faturalandırarak yasal bir düzleme taşıyan çevirmenlere odaklanılacaktır. Bu seçimle piyasada pek çok çevirmenin arzu ettiği bir konumda bulunan ve çok daha az problemle karşılaşmasını umduğumuz alanında uzman çevirmenlerin yaşadığı sorunlara ışık tutulacaktır. Araştırma grubu çeviri eğitimi almış ve bu alanda yüksek lisans yapmış katılımcıların yanı sıra, çeviri eğitimi almasa dahi en az lisans derecesi olan deneyimli çevirmenlerden oluşmaktadır. Piyasada bilinen şirketlerle çalışan çevirmenlerin izini sürmek çok daha kolay olsa da anket çalışması 18 katılımcı ile sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte alanda çok düşük ücretlerle çeviri yapan, profesyonellikten oldukça uzak çevirmenlerin olduğu da unutulmamalı; makale okuması araştırma grubu dikkate alınarak yapılmalıdır.

Yapılan yazın taramasında dünyada serbest çevirmenlerin eğitim ihtiyaçları, çalışma şartları, (Fraser&Gold 2001, Gold&Mustafa 2013, Szondy 2016) teknolojiye erişebilirlikleri (Zetsche 2019), bilgisayar destekli çeviri araçlarının kullanımı (Pietrzak&Kornacki 2020) ve piyasanın sorunları (Sofer 2013) konusunda pek çok çalışma bulunurken, Türkiye’de çoğunlukla yazın çevirisi yapan serbest

çevirmenler üzerine sınırlı çalışmalar yapıldığı; teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerin ise alanda yeteri kadar yer bulamadığı görülmektedir. Serbest çevirmenliğin talepleri ve çevirmenin aldığı konumun etkileri, mesleğe dair tutum gibi pek çok konu hala bilinmemektedir. Serbest çevirmenlerin Türkiye piyasasında yaşadığı zorluklara yönelik Hüseyin Ersoy ve Mehmet Cem Odacıoğlu tarafından kaleme alınan “Türkiye’de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu sorunların Etkileri ve Öneriler” isimli makale teknik ya da yazın çevirmeni gibi bir ayrıma gitmeden genel olarak serbest çevirmenlerin piyasada yaşadığı sorunlardan bahsetmekte ve bu konuda verimli bir kaynak oluşturmaktadır (2014). Makalede uygulamalı çeviri bölümlerinin neden olduğu sorunlar, belgelere yasal bir statü kazandıran noter onayı ile ilgili sorunlar ve çeviri ücretleri olmak üzere üç temel konuya değinilmektedir (2014). Bu çalışmada ise teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerin konumları, çalışma koşulları, mesleği cazip kılan unsurlar, sermaye türleri ve gerekli nitelikler irdelenecek; ardından sektörde yaşanan temel sorunlar değerlendirilecektir.

Çalışmada Bourdieu’nün alan kuramı kapsamında habitus, sermaye ve *illusio* gibi temel kavramlarına dayalı bir inceleme yapılacaktır. Değişmez kurallardan oluşmayan ve bu kuralların tatbiki olarak kullanımlarıyla var olduğunu savunan Bourdieu sosyolojisi, kurama öncelik veren geleneksel yaklaşımların tam karşısında konumlanmıştır. Moira Inghilleri’nin de belirttiği gibi “Bourdieu sosyolojisi kuramsal bilginin sınırlarını ortaya çıkarmaya ve ayrıca ampirik araştırma yoluyla, kuramın mantığı ve eylemin mantığı arasındaki boşluğu göstermeye çalışır” (2005, s. 127). Bu sayede, alanın kuralları ve tatbiki olarak kullanımları nesnel biçimde görülebilecektir. Mevcut çalışmada bu gözlemi yapabilmek için alanın eyleyicileriyle farklı soru biçimlerinden oluşan bir anket çalışması yürütülmüştür. Üç bölümden oluşan anket çalışmasının birinci bölümünde kişisel bilgilerin elde edilmesi amacıyla sorulan sorular; ikinci bölümünde çevirmenlerin bu sektörde serbest olarak yer almasını cazip kılan temel unsurları bulmaya yönelik kapalı uçlu sorular; son bölümünde ise habitus, sermaye türleri ve sektörle ilgili sorunları anlamaya yönelik kapalı, yarı kapalı ve açık uçlu sorular bulunmaktadır. Elde edilen verilere dayanarak, makalenin ilk bölümünde “Türkiye’de Çeviri Sektörü” başlığı altında serbest çevirmenlerin habitus’u, alandaki sermaye ve çıkar türleri incelenecek; ardından çevirmenlerin çeviri sürecinde karşılaştığı sorunlar, sektörün temel sorunları ve çevirmenlerin mesleğin geleceğine dair görüşleri ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

Yöntemsel ve kavramsal çerçeve

“Çeviriye dair sosyal yaklaşımlar çevirinin sosyal yapılanmalardan derinden etkilenen bir eylem olması temelinde ortaya çıkmıştır” (Wolf, 2010, s. 337). Çeviri süreci, bu sürecin ardındaki mekanizmalar, güç ilişkileri ve süreçte rol oynayan aktörler gibi daha önce dikkat çekmeyen araştırma konularının incelenmesi sosyolojik yaklaşımların çeviribilim alanına dâhil edilmesiyle mümkün olmuştur. Çeviri artık sosyal çevreden etkilenen sosyal bir eylem olarak incelenmeye başlanmıştır. Öte yandan, öncesinde ortaya konulan sisteme yönelik yaklaşımlar çevirinin sosyal yönüne dair teorik bir kavramsallaştırma sunmasa da pek çok bağlantıya gönderme yapmıştır. Örneğin, Itamar Even Zohar (1978) çoğul-dizge kuramıyla çeviriye sosyokültürel bağlamlara yerleştirmiş, ancak ikili karşıtlıklarıyla sistemin itici güçlerini çözmekte yetersiz kalmıştır (Wolf, 2007, s. 6-8). Betimleyici çeviribilim çalışmalarıyla (DTS) Gideon Toury (2000) çevirmeni kısıtlayan normlardan bahsederek çevirinin sosyo-kültürel yönünü açığa çıkarmış, ancak bu normların inşa ve içselleştirme sürecine odaklanmadığı için çevirinin sosyal yönü açıklanamamıştır (Wolf, 2007, s. 9). Bununla birlikte, amacın üstünlüğünü vurgulayan işleve yönelik yaklaşımlar da çevirinin sosyal yönüne atıfta bulunmuştur. Örneğin, Hans Vermeer’in 1978 yılında “Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie” makalesiyle temelini attığı “skopos kuramı” çevirmen, işveren, aracı arasındaki ilişkilere odaklanarak

çeviriyi ürün olmanın ötesinde bir süreç olarak değerlendirmiştir. Andre Lefevre'in (1992) edebi sistemi kontrol eden bir güç olarak ele aldığı "patronaj" kavramı ise, bu itici gücün ardındaki ideoloji fikrini ön plana çıkararak sosyolojik çalışmalara zemin hazırlamıştır. Neticede, tüm bu yaklaşımların kapısını araladığı, ancak derinlemesine analizler yapamadığı konuların araştırılması sosyolojik yaklaşımların alana dâhil olmasıyla mümkün olmuştur.

Çeviri sosyolojisi, Fransız sosyolog Bourdieu'nün sosyolojik analizleri temelinde ortaya çıkmıştır. Neredeyse tüm disiplinlerin kullanımına sunduğu alan, habitus, sermaye ve *illusio* gibi temel kavramları çeviribilim alanında da pek çok araştırmacı tarafından kullanılmıştır (Simeoni 1998, Heilbron 1999, Inghilleri 2003, 2005, Gouanvic 2005, Sela-Sheffy 2005). Özellikle alan kuramı, ortaya koyduğu analitik araçlarla çeviri sürecinin arka planının ve buradaki ilişkiler ağının görünür olmasına büyük katkı sağlamıştır. Alan kuramına dayalı incelemelerde ilişkisellik ön plandadır. Jean-Marc Gouanvic "alan, habitus, sermaye ve çıkar birbiriyle iç içedir ve biri diğerinden ayrı ele alnamaz" (2005, s. 148) ifadesiyle bu ilişkiselliği net bir biçimde açıklamaktadır. Gouanvic'e göre "Bourdieu'nün kültürel eylem kuramı yalnızca kurumun değil aktörlerin de sosyolojisidir" (2005, s. 148). Görüldüğü üzere, kavramlarla "pragmatik" bir ilişki kuran Bourdieücü yaklaşımda tüm her şey birbiriyle ilişkilidir ve bir kavram ancak kullanıldığı dizgede anlam bulur. Doğru bir değerlendirme yapabilmek için bu ilişkisellik göz ardı edilmemelidir (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 35).

Bourdieu'ye göre "sosyal alanın işleminde dört temel ilke vardır: Otonom eylem alanı olarak alanın oluşması, hiyerarşik yapı olarak alandaki düzen, kendi dinamikleri olarak alandaki mücadele ve sosyal süreklilik için bir koşul olarak alanın yeniden üretimidir" (Wolf, 2007, s. 110). Bu dört temel ilke alanın işleminde ve sürdürülebilir olmasında birbirlerini tamamlamaktadır. Bourdieu bu ifadesinde alanı mücadeleciler olarak tanımlarken genel yasaların varlığına da gönderme yapmaktadır. Alanın sürekliliğinin korunması düzen ve uyum gerektirse de alanın en temel bileşeni mücadeledir. Bourdieu bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır:

Alan içinde yer alan sürekli hareketin kaynağı sabit bir temel güç kaynağı değil aksine alanın yapıları tarafından üretilen ve ayrıca onun yapılarını, yani hiyerarşilerini yeniden üreten mücadeledir. Sürekli hareketin kaynağı, bu çekilmeyen ve kayıtsız almayan, alan içindeki konumlarını korumak veya iyileştirmek, yani sadece alan içinde yaratılan sermayeyi muhafaza etmek veya artırmak için mücadele etmekten başka seçeneği olmayan eylemleri ve tepkileridir. Her biri, bunu yaparken bütün diğerlerini rekabetten kaynaklanan, çoğu kez dayanılmaz kısıtlara tabi kılmaya hizmet eder. (2014, s. 435)

Alanlar arasındaki ilişkilerin benzerliği fikrinden yola çıkarak, serbest çevirmenlerin konumlandıkları alan içerisinde tahakküm, direniş, mücadele, kısıt ve yeniden üretim gibi kavramların tatbiki durumlarıyla sıklıkla karşılaştıklarını ve mücadele edebilmek için belli stratejiler geliştirdiklerini varsaymak yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, mücadeleyi kazanabilmek için belli nitelikler gerekmektedir. Örneğin, Szondy'ye göre "serbest çevirmen olarak başarılı olmak için dile düşkün olmanın yanı sıra bu faaliyetin en önemli beklentisi ve göstergesi olan hizmet odaklı bir tutum geliştirmek gerekir" (2016, s. 30).

Alanlar barındırdığı sermaye türlerine göre şekillendirilmektedir. Bourdieu'ye göre dört farklı sermaye türü bulunmaktadır: "Ekonomik sermaye, sosyal sermaye (önemli kişilerle farklı çeşitte saygın ilişkiler), kültürel sermaye (ana olarak bir tür ya da diğerine ait meşru bilgi) ve sembolik sermaye (itibar ve sosyal saygınlık)" (Jenkins, 1992, s. 53). Eyleyiciler mevcut sermayelerini kullanarak alana etki etmeye çalışmaktadır. Bu etki, alanı değiştirmek ya da mevcut düzeni korumaya yöneliktir. Bourdieu'nün deyişiyle "alanın yapısını belirleyen şey oyuncular arasındaki kuvvet ilişkilerinin her

anki durumudur. Oyuncunun oyundaki kuvveti, konumu, stratejileri, temkinli ya da cüretkâr oluşu hem sermayelerinin türüne hem de miktarına bağlıdır” (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 83). Diğer bir ifadeyle, alanda elde edilecek konum, hamleler ve bu hamlelerin yapısı tamamen sahip olunan sermaye ile ilgilidir. Bu noktada eyleyiciler, alandaki mücadelelerini taşıdıkları sermaye üzerinden sürdürür.

Bourdieu eylemin ortaya çıkmasında önemli bir yeri olan habitus kavramını ise kısaca şu sözlerle açıklar: “Her eyleyici, kendine özgü bir tercihler sistemiyle davranışta bulunur. Bu sistem sosyoekonomik belirlenimlere tekabül eder. Habitus anlık *ego*’dan ziyade, bütün bir kolektif tarihin kişisel tezahürüdür” (2016a, s. 167). Daha basit bir ifadeyle, eyleyiciler buldukları sosyoekonomik şartların geçmişten itibaren getirdiği eğilimlerle hareket eder. Diyelim ki işçi bir ailede dünyaya gelen çocuk, eğilimleri, hobileri ve davranış şekliyle bu aileyi veya sınıfı yansıtacaktır. Eyleyiciler kendilerinden beklenenleri kendi istekleriymiş gibi bir özgürlük duygusuyla, mutsuz dahi olsalar sorumluluklarını yerine getirmenin verdiği huzurla yaparlar. Böylece, alanın şartlarına uyum sağlamakla kalmayıp onları ileriye taşırlar. Bu noktada, “Bourdieu sosyal etkileşimi karakterize eden özgürlük ve kısıt kavramlarının karışımıyla temasa geçmeye çalışmaktadır” (Jenkins, 1992, s. 44). Aslında, bu kavramları inceleyerek pratiğin gündelik hayatta nasıl gerçekleştirildiğini anlamak istemektedir. Bunun sonucunda, “bir kez daha, sosyal yeterlik olarak da görülen pratiği, çocuklukta başlayıp devam eden bir öğrenme süreciyle temellenmiş ne tamamen bilinçli ne de tamamen bilinçsiz bir süreç olarak tanımlamaktadır” (Jenkins, 1992, s. 44). Bourdieu alan ile habitus arasındaki bu ilişkiyi şu sözlerle açıklamıştır:

Her alan, bir bakış açısının şeylerde ve *habitus*’larda kurumsallaşmasıdır. Belli bir alana giriş şartı olarak dayatılan o alana özgü *habitus*, kuruluş araçlarının ve bu şekilde kurulan nesnelere tartışmasız değerine düşünüm öncesi bir inanca (*ethos*) dayalı özel bir gerçeklik kurulumunun ilkesi olan belirli bir düşünce kipinden (*eidos*) başka bir şey değildir. (2016b, s. 121)

“Nüfuslar, gruplar, örgütler ya da kurumlar yerine alanlardan söz eden Bourdieu bu ampirik gerçeklikleri şekillendiren örtük çıkar ve mücadele örüntülerine dikkat çeker” (Swartz, 2011, s. 169). Olumsuz çağrışımlardan ve buna yönelik suçlamalardan ötürü çıkar kelimesi yerine *illusio*’yu tercih eden Bourdieu bu kavramı “modern sanat görüşü keşfedildiğinde ve kültürel üretim alanı özerkliğine kavuştuğunda tarihsel olarak dışlanan materyalist düşünce tarzını bu kültürel alana tekrar dâhil ettiğini” belirterek kendini savunur (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 104). Bununla birlikte, “çıkarcı, çıkar gütmeme, karşılıksızlık ve kayıtsızlığın tersidir... *Illusio* kendini vermek, oyuna girmek ve oyuna kaptırmaktır. Oyunun değerli olduğuna inanmaktır” (Bourdieu ve Wacquant, 2014, s. 105). Bu durumda *illusio* kavramı eyleyiciyi kendine çeken, alana girmesini teşvik eden ve cazip kılan neden veya nedenlerdir. Eyleyicinin alanda çalışarak elde ettiği belli kazançlardır. En nihayetinde oyundan elde edilecek çıkar ekonomik olmak durumunda değildir. Eyleyiciyi oyuna çekecek, oyunun değerli olduğunu düşündürtecek başka çıkarlar da mevcuttur. Yani, her alanın içerisinde uğruna mücadeleyi hak edecek bir şeyler söz konusudur. Bourdieu’nün çıkar konusunda ortaya attığı fikrin temelinde ekonomik çıkardan farkı da budur. Eyleyiciler alanda hedefleri doğrultusunda hareket etmekte ve alanla bu hedefler doğrultusunda bir ilişkiye girmektedirler. Mevcut çalışma, yukarıda kısaca açıklanan kavramsal çerçeve içerisinde, teknik çeviri alanının temel bileşenlerini irdelenecek ve Bourdieücü bir yaklaşım ve yorumla sunulacaktır. Serbest çevirmenlerin konumlandığı alanın genel yapısı betimlendikten sonra makalenin asıl odak noktası olan çeviri sektörünün temel sorunları çeviri sosyolojisi odağında incelenecektir.

1. Türkiye’de çeviri sektörü

2019 yılında CSA Research (Common Sense Advisory) tarafından yayınlanan dil hizmetleri ve teknolojisi 15. yıllık raporuna⁴ göre, dünyada 49,60 milyar dolarlık bir çeviri pazarı bulunmakta ve bu pazar her yıl bir önceki yıla göre büyümektedir. 2017 yılında 45 milyar dolarlık olan sektör 2018 yılında 46,52 milyar dolara 2019 yılında ise 49,60 milyar dolara yükselmiştir. Yayınlanan raporlara göre aynı yükselişin geçmiş yıllarda da istikrarlı bir biçimde sürdüğü gözlemlenmektedir. 2020 yılı yıllık raporu Covid19 salgını nedeni ile yayınlanamadığı için bu yıla dair herhangi bir veri paylaşamayacaktır. Diğer taraftan, Türkiye çeviri pazarının hacmine ve bu sektörde çalışan serbest çevirmenlerin istihdam bilgisine erişmek için yapılan yazın taraması ise sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine 03.02.2021 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumunun internet sitesi üzerinden bilgi talep edilmiş, ancak böyle bir verinin bulunmadığına dair bir cevap alınmıştır. Bu nedenle, Türkiye çeviri sektörü ile ilgili bir bilgi paylaşımı yapılamayacaktır. Aşağıda sunulacak bilgilerin bu alana ayna tutacağı düşünülmektedir.

1.1 Araştırma grubuna dair genel bilgiler

Araştırmada yer alan çalışma grubu teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, farklı şirketler için dışarıdan hizmet alımı yoluyla proje bazlı olarak serbest çevirmenlik yapan toplam 18 teknik çevirmene ulaşılmıştır. Etik kurallar çerçevesinde ve katılımcıları korumak amacıyla çalışmada bu şirketlerin ismi verilmeyecektir. Ancak sektörde saygınlığı olan bu şirketlerin, eğitilmiş ve genellikle deneyimli çevirmenleri istihdam ettiğini belirtmekte herhangi bir sakınca görülmemektedir. Aşağıdaki tabloda çalışmaya katılan çevirmenlerle ilgili demografik bilgiler verilmiştir:

Tablo 1. Araştırmaya katılan serbest çevirmenlere dair bilgiler

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mezuniyet	Kıdem Yılı
K	26/33	Y. Lisans ve üstü	Çeviri Eğitimi	0/5
K	26/33	Y. Lisans ve üstü	---	0/5
K	18/25	Y. Lisans ve üstü	Çeviri Eğitimi	0/5
K	42/49	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	0/5
K	34/41	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	0/5
K	26/33	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	6/10
K	26/33	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	0/5
K	34/41	Fakülte (Lisans)	---	6/10
E	34/41	Fakülte (Lisans)	---	6/10
K	34/41	Fakülte (Lisans)	---	6/10
K	26/33	Y. Lisans ve üstü	Çeviri Eğitimi	0/5
E	18/25	Fakülte (Lisans)	---	0/5
E	50+	Fakülte (Lisans)	---	16+
E	50+	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	10/15
K	34/41	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	0/5
K	26/33	Fakülte (Lisans)	Çeviri Eğitimi	6/10

⁴ <https://insights.csa-research.com/reportaction/305013039/Marketing>

E	42/49	Fakülte (Lisans)	---	16+
E	34/41	Fakülte (Lisans)	---	10/15

Tablo 1’de yer alan bilgiler incelendiğinde katılımcıların %67’sinin kadın %33’ünün ise erkek çevirmenlerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmamıza katılan çevirmenlerin %73’ü en az bir fakülteden (lisans) mezun olmuş, %27’si ise yüksek lisans ve üstü bir eğitim almıştır. Katılımcıların %61’i çeviri eğitimi aldığını %39’u ise çeviri eğitimi almadığını belirtmiştir. Katılımcılar çeviri sektöründe en az 0-5 yıl en fazla 16 yıl ve üzerinde çalışmış çevirmenlerden oluşmaktadır. Verilen bilgiler katılımcıların %50’sinin 0-5 yıl, %28’sinin 6-10 yıl, %11’inin 10-15 yıl ve kalan %11’inin de 16 yıl ve üzerinde sektörde konumlandığını göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru çevirdikleri metin türleriyle ilgilidir. Verilen yanıtlar doğrultusunda araştırmamıza katılan tüm çevirmenlerin teknik çeviri yaptığı görülmektedir. Katılımcılardan 3’ü teknik çevirinin yanı sıra edebiyat çevirisi yaptığını da belirtmiştir. Bu kapsamda katılımcıların çevirisini yaptığı metin türleri şu şekildedir: “*Hukuk, tıp, akademik, reklam, bilimsel, eğitim, popüler, çocuk edebiyatı, turizm, tıbbi cihaz dokümantasyonu, klinik araştırmalar, bakanlık yazışmaları, ilaç kısa ürün bilgileri, çalışma prosedürleri, otomotiv, pazarlama, bilişim teknolojileri, kılavuzlar, web siteleri, firma internet siteleri, broşürleri, firma faaliyetleri ile ilgili makaleler, teknik dokümantasyon ve sözleşmeler*”.

Katılımcılara haftada kaç saat çeviri yaptıkları ve günde kaç kelime çevirdikleri sorulduğunda ulaşılan bilgiler ise şöyledir: Katılımcıların %41’i 30-50 saat arasında, %35’i 10-20 saat arasında, %12’si 20-30 saat arasında ve kalan %12’si ise 50 saat ve üstünde çeviri yapmaktadır. Günde çevrilen kelime sayısı ise çevirmenden çevirmene farklılık göstermekle birlikte verilen en düşük sayı 1000 en yüksek sayı 20,000 olmuştur. Cevaplar şu şekildedir: “(5000/10000), (10000), (5000), (4000/7000), (3000), (1500), (2500), (2000), (2500/3000), (1500), (1000+), (2000/3000), (2000), (3000/4000), (3000)”.

1.2 Serbest çevirmenlerin habitus’u

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma profesyonel çevirmenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, ortaya konan habitus modeli alanında uzman çevirmenleri yansıtmaktadır. Serbest piyasada özel alan bilgisi gerektiren teknik çeviri genellikle bu tür uzmanlar tarafından yapılırsa da sektörün oldukça geniş olduğu ve pek çok farklı eyleyiciyi barındırdığı da bir gerçektir.

Bourdieu’nün habitus kavramını çeviribilim çalışmalarına ilk dâhil eden araştırmacı Daniel Simeoni’dir. Çevirmenin pratikte aldığı kararların nedenlerini sorgulayan Simeoni “sosyal habitus” (*social habitus*) ile “mesleki habitus” (*professional habitus*) arasında ayırım yaparak çok az kişinin bu özel habitusa sahip olduğunun altını çizer (1998, s. 18). Simeoni’ye göre “çevirmen olmak, sosyal habitusu geliştirerek özel habitusa dönüştürme meselesidir” (1998, s. 19). Bu bağlamda, serbest piyasada çevirmen olarak çalışabilmek için ilgili alanın gerektirdiği belli nitelikler vardır. Bu niteliklerin araştırıldığı bu bölümde katılımcılara aşağıdaki tablo verilerek başarılı bir çevirmende olması gereken özelliklerin işaretlenmesi istenmiştir. Belirlenen nitelikler MYK’da belirlenen tutum ve davranışlar temel alınarak hazırlanmıştır (MYK Ulusal Meslek Standardı, 2020). Bunun yanı sıra tablonun alt kısmında katılımcıların kendi fikirlerini belirtebileceği bir alan bırakılmıştır. Verilen yanıtlar doğrultusunda ortaya çıkan tablo şu şekildedir:

Tablo 2. Çevirmen habitus'u

İş birliği yapabilen	%94 (17)
Rekabetçi	%17 (3)
Uyumlu	%100 (18)
Teslimiyetçi	%33 (6)
Disiplinli	%100 (18)
Teknolojik gelişmeleri takip eden	%100 (18)
Araştırma yapmayı seven	%94 (17)
Farklı alanlarda bilgi sahibi	%94 (17)
Çözüm üretebilen	%83 (15)
Yaratıcı	%78 (14)
Yenilikçi	%78 (14)
Öz güveni yüksek	%89 (16)

Tablo 2'ye göre, 18 katılımcının tamamı, bir çevirmeni öncelikli olarak uyumlu, disiplinli ve teknolojik gelişmelerin farkında olmak gibi niteliklerle tanımlamaktadır. İşbirliğine açık olmak, araştırma yapmayı sevmek ve farklı alanlarda bilgi sahibi olmak 17 katılımcının tercihiyle ikinci sırada gelmektedir. 16 katılımcı bir çevirmenin öz güveninin yüksek olması gerektiğini; 15 katılımcı pratik çözüm üretebilmesinin önemini vurgulamıştır. 14 katılımcı yaratıcı ve yenilikçi olmayı sahip olunması gereken diğer özellikler arasında sıralamıştır. Teslimiyetçi ve rekabetçi olmak ise sırasıyla 6 ve 3 katılımcının tercihiyle son sırada yer almaktadır. Bu sıralamada en dikkat çekici olan tercih edilenlerden ziyade edilmeyenlerdir. Pek çok araştırmacı ve hatta çevirmenin kendisinin de dile getirdiği üzere çoğunlukla itaatkâr bir rol üstlenen çevirmen (Jänis, 1996, s. 132) serbest piyasada zıt bir noktada konumlanmaktadır. Bunun nedeni oldukça zor ve zahmetli bir iş olan teknik çevirinin çoğunlukla uzman çevirmenler tarafından yapılması ve bu alanda kendini ispat etmiş çevirmenlerin kendi kurallarını koyabilmesi ya da bu çevirmenlerin sosyal habitusları tam da böyle olduğu için serbest çevirmenliği tercih etmeleri olabilir. Sebep ne olursa olsun çevirmenlerin habitusu teslimiyetçilikten oldukça uzaktır. Bunun yanı sıra bir çevirmenin rekabetçi olması, rekabetin yoğun olduğu çeviri sektöründe neredeyse istenmeyen bir özelliktir. Bireysel çalışmadan ziyade ekip çalışması gerektiren ve farklı bağlantıların kurulması suretiyle iş olanaklarının yakalandığı bir piyasada bu niteliğin arzu edilmemesi normal karşılanmaktadır.

Katılımcılar tabloda yazılı olanlar dışında başarılı bir çevirmende aranan diğer nitelikleri şu şekilde sıralamıştır: *“Serbest piyasada çalışan bir çevirmen tarafsız, objektif, sabırlı, çeviri etiği ve ahlakına sahip, geri bildirimlere açık, kararlı ve sorumlu olmalı. Dil edinci, kültür edinci ve çeviri edinci yeterli olmalı. Okumayı ve öğrenmeyi sevmeli. İletişimi iyi, sürekli kendini geliştirmeye açık, planlamayı iyi yapan (iyi organize olabilen), dikkatini uzun süre odaklayabilen ve titiz bir yapıda olmalı. Söyleneni anlamalı ve söylediği anlaşılmalı”*.

1.3 Sermaye türleri

Alanı yönlendiren, alandan isteklerde bulunan ve alanda baskın olan sermaye türleri bulunmaktadır. Bu sermaye türleri kişi, kurum, kuruluş veya bir gruptan oluşabilmektedir. Teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerin konumlandığı alana hâkim olan temelde iki tür çeviri şirketi bulunmaktadır: Bunlardan ilki, Türkiye'deki şirketlerden/kurumlardan çeviri alan şirketler; ikincisi yurtdışı bağlantılı şirketlerdir.

Multi Language Vendor [MLV] denilen şirketler ise pek çok farklı dilde çeviri hizmeti sağlamaktadır. Bu şirketler yurtdışı bağlantılı işleri alarak Türkiye'deki ikinci grup şirketlere vermektedir. Single Language Vendor [SLV] denilen ve genellikle serbest çevirmenlerden oluşan bu şirketler MLV'lerin dayattığı şartları kabul etmek zorunda kalır. Bu durum SLV'lerin yurtdışına bağımlı kalmalarına yol açsa da ücretlerin zamanında yatırılmasından dolayı daha çok tercih edilmektedir. Katılımcılara, çeviri sektöründeki sermaye türlerini öğrenmek amacıyla "sektördeki konumunuzu tanımlar mısınız?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve üç ayrı seçenek verilerek birden fazla şıkkı işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Bu seçenekler "1) Türkiye'de bir çeviri bürosuyla çalışıyorum; 2) Yurtdışı bağlantılı bir firma ile çalışıyorum; 3) Doğrudan çeviri ihtiyacı olan bir firma ile çalışıyorum" şeklindedir. Bu soruya verilen yanıtlara göre 18 katılımcının 5'i (%29) Türkiye'de bir çeviri firmasıyla, 5'i (%29) yurtdışı bağlantılı bir firmayla, 3'ü (%18) yukarıda verilen firmaların tümüyle, 2'si (%12) hem Türkiye'de bir çeviri firmasıyla hem de yurtdışı bağlantılı bir firmayla, 1'i (%6) hem Türkiye'de bir çeviri bürosuyla hem doğrudan çeviri ihtiyacı olan bir firmayla ve kalan 1 (%6) katılımcı sadece doğrudan çeviri ihtiyacı olan bir firmayla çalışmaktadır. 1 katılımcı ise bu soruyu yanıtlamamıştır.

Sermaye türleriyle bağlantılı olarak katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise şu şekildedir: "Yurtiçi veya yurtdışı bağlantılı şirketlerden hangisiyle çalışmayı tercih edersiniz? Neden?" Bu soruya 13 katılımcı yurtdışı firmaları tercih edeceği yönünde, 3 katılımcı her ikisiyle de çalışabileceğini yönünde yanıt vermiş, 3 katılımcı ise soruyu yanıtlamamıştır. Yurtdışı firmaların tercih edilmesi genellikle ödemelerin zamanında yapılması, çeviri kalitesine önem verilmesi ve daha profesyonel olmaları gibi nedenlerle ilişkilendirilmiştir. Verilen yanıtlardan bazıları şöyledir: "Yurtdışı bağlantılı şirketle çalışmayı tercih ederim. Bunun nedeni, yurtdışı bağlantılı şirketlerdeki projelerin niteliği, sürecin yurtiçi şirketlerde olana göre daha profesyonel işlenmesi". "Kişisel deneyimlerimden ötürü yurtdışı çok uluslu şirketlerin gerek ödemeler gerekse çalışma anlayışı açısından daha profesyonel ve daha ciddi olduğunu düşünüyorum, dolayısıyla genellikle yurtdışı şirketlerle çalışmayı tercih ederim". "Yurtdışı şirketlerle çalışmayı tercih ederim. Çok daha düzgün ve yüksek ödeme yapıyorlar ve işler daha uzun teslim süreleriyle geliyor". "Daha iyi teknik altyapı, daha iyi çalışma koşulları ve en önemlisi iş hacmi istikrarı sebepleriyle yurtdışı bağlantılı şirketleri tercih ederim". "Ben yaklaşık 4 yıldır yurtdışı bağlantılı bir şirketle çalışıyorum ve herhangi bir sorun yaşamadım. Yaşamak istemeyeceğim sorun da muhtemelen ödemenin gecikmesi olurdu". "Yurtdışı. Basit: dolar kuruyla düşünülünce daha iyi kazanırsınız. Üstelik daha kibarlar".

Her ikisiyle de çalışırım diyen katılımcıların açıklamaları ise şu şekildedir: "Köklü profesyonel şirketlerle çalışmayı tercih ederim. İşinde iyi olan ve önemli şirketlerle çalışan ofisleri tercih ederim. Böylece ödeme konusunda bir sıkıntı yaşamıyorsunuz. Aynı zamanda bu tarz ofislerin editörler, çevirmenleri, DTP'çileri ayrı oluyor. Böylece çeviri kalitesi de artıyor". "Her ikisiyle de çalışmayı tercih ederim. Ne kadar çok bağlantınız olursa o kadar iyi". "Aslında yurtiçi veya yurtdışı fark etmez. İletişimi güçlü olan herkesle iş yapabilirim. Yeter ki güven versin".

Görüldüğü üzere, katılımcıların neredeyse tamamı yurtdışı bağlantılı şirketleri güvenilir bulmakta ve önceliği bu tür şirketlere vermektedir. Her ikisiyle de çalışırım diyenler ise şirketin güvenilir ve köklü olması gerektiğinin altını çizmektedir. Tüm bu söylemlerden yola çıkarak, alanda yurtdışı bağlantılı şirketlerin baskın olduğu ve ekonomik sermayenin çoğunu barındırdığı söylenebilir. Alanda yaşanan mücadele bu tür iyi şirketlerde çalışmaya yöneliktir.

1.4 Çıkar türleri

Her alanın kendine özgü çıkar türleri mevcuttur. Teknik çeviriye cazip kılan, eyleycilerin bu alanda kalmasını ve mücadele etmesini sağlayan çıkar türlerini açığa çıkarmak amacıyla bir *likert* ölçeği hazırlanmıştır. Bu ölçekte Bourdieu'nün temel sermaye biçimlerinin her birini ölçmeye yönelik ifadeler hazırlanmıştır. Ayrıca, alanı cazip kılabilecek başka ifadelere de yer verilmiştir. Ölçekte yer alan ifadelerin tümü sermaye türleriyle ilişkilendirilerek ayrı ayrı incelenecek, ardından genel bir değerlendirmeye gidilecektir.

1.4.1 Ekonomik çıkar

Ölçekte kullanılan “verilen ücretleri yeterli bulmuyorum”; “ödemelerim zamanında yapıyor”; “geçim sıkıntısı çekmiyorum” ifadeleri ekonomik sermaye ile ilişkilendirilmiştir. Verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. Ekonomik sermaye

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Verilen ücretleri yeterli buluyorum.	%17 (3)	%17 (3)	%11 (2)	%33 (6)	%22 (4)
Geçim sıkıntısı çekmiyorum.	%22 (4)	%28 (5)	%33 (6)	%11 (2)	%6 (1)
Ödemelerim zamanında yapıyor.	%44 (8)	%28 (5)	%17 (5)	%5 (1)	%6 (1)

Tablo 3 incelendiğinde alandan elde edilen ekonomik sermayeden memnun olmayan katılımcıların oranının memnun olanlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların %54'ü katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçenekleriyle verilen ücretleri yeterli bulmadığını belirtirken bu ifadeye katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı %34'tür. Geçim sıkıntısı çekmiyorum diyenlerin oranı %50, geçim sıkıntısı çekip çekmediği konusunda kararsız kaldığını belirtenlerin oranı ise %33'tür. Bununla birlikte, katılımcıların çoğu ödemelerin zamanında yapıldığına dikkat çekmiştir. Ortaya çıkan tabloda, teknik çeviri yapan serbest çevirmenlerin sanılanın aksine büyük maddi sıkıntılar çekmediği ve kuvvetli olmamakla birlikte ekonomik çıkarın alanı cazip kılan unsurlardan biri olabileceği görülmektedir.

1.4.2 Kültürel çıkar

Ölçekte kullanılan “yaptığım işte tüm potansiyelimi ve becerimi kullanıyorum”; “aldığım eğitime uygun bir iş yapıyorum”; “yaptığım işte kendimi geliştiriyorum”; “yeteneklerime uygun bir iş yapıyorum” ifadeleri kültürel sermayenin alandaki etkinliğini görmek amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. Kültürel sermaye

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Yaptığım işte tüm potansiyelimi kullanıyorum.	%50 (9)	%11 (2)	%22 (4)	%11 (2)	%6 (4)
Aldığım eğitime uygun bir iş yapıyorum.	%50 (9)	%33 (6)	---	%6 (1)	%11 (1)
Yaptığım işte kendimi geliştiriyorum.	%72(13)	%17(3)	---	---	%11(1)
Yeteneklerime uygun bir iş yapıyorum.	%44 (8)	%33(6)	%17(3)	%6(1)	---

Tablo 4'te ulaşılan en dikkat çekici sonuç katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yaptığı işte kendini geliştirdiğini düşünmesidir. Bu ifadeye kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum şeklinde yanıt verenlerin oranı toplamda %89'dur. Aldıkları eğitime uygun bir iş yaptıklarını ve bu işte mevcut potansiyellerini kullandıklarını düşünenlerin oranı ise toplamda %50'yi geçmektedir. Tablo 3 ve tablo 4 kıyaslandığında, kültürel çıkarın ekonomik çıkara göre baskın olduğu alanda eyleyicilerin büyük bir kısmının aldıkları iyi eğitime karşın daha az kazanç elde etmeye razı geldiği görülmektedir. Bu bağlamda, kültürel çıkar alanı cazip kılan temel unsurların başında gelmektedir.

1.4.3 Sosyal çıkar

Ölçekte kullanılan "pek çok insanla tanışma olanağı elde ediyorum"; farklı çevrelerle iletişime geçebiliyorum"; "iş dışında kendime vakit ayırabiliyorum" ifadeleri alandan elde edilen sosyal sermayeyi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 5. Sosyal sermaye

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Pek çok insanla tanışma olanağı elde ediyorum.	%22 (4)	%34 (6)	%11 (2)	%22 (4)	%11 (2)
Farklı çevrelerle iletişime geçebiliyorum.	%28 (5)	%39 (7)	%11 (2)	%11 (2)	%11 (2)
İş dışında kendime vakit ayırabiliyorum.	%11 (2)	%39 (7)	%28 (5)	%17 (5)	%5 (1)

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların sosyal sermaye ile ilgili ifadelere verdikleri yanıtlarda nispeten dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. İfadelerin tümüne kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum diyen katılımcıların oranını %50 ve %67 arasında değişmektedir. Genel kanının aksine, bir kuruma bağılı olmadan çoğunlukla evden çalışan serbest çevirmenlerin pek çok farklı işveren/müşteri ilişkisinden dolayı sosyal anlamda düşünüldüğünden çok daha aktif olduğu açıktır. Bu nedenle, sosyal çıkar kültürel çıkarla birlikte alanı cazip kılan unsurlar arasında yer almaktadır.

1.4.4 Simgesel çıkar

Ölçekte kullanılan “yaptığım işten dolayı toplumda saygın bir yere sahibim”; “çevirmenlik mesleğinin Türkiye’de saygın bir yeri olduğunu düşünüyorum” ifadeleri saygınlık, tanınırlık gibi ayrıcalıklar kazandıran simgesel sermaye türüyle ilişkilendirilmiştir. Elde edilen tablo aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 6. Simgesel sermaye

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Çevirmenlik mesleğinin Türkiye’de saygın bir yeri olduğunu düşünüyorum.	%6 (1)	%6 (1)	%44 (8)	%33 (6)	%11 (2)
Yaptığım işten dolayı toplumda saygın bir yere sahibim.	%5 (1)	%28 (5)	%44 (8)	%17 (3)	%6 (1)

Tablo 6’da yer alan ifadelere verilen yanıtlar oldukça dikkat çekicidir. Çevirmenlik mesleğinin Türkiye’de saygın bir yeri olduğuna yönelik ifadeye katılımcıların toplamda %12’si katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum derken, %44’ü kararsız kalmış, %44’ü ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyerek olumsuz bir bakış açısı sergilemiştir. İlk ifade kadar keskin olmamakla birlikte ikinci ifade için de benzer bir grafik ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %44’ü yaptıkları işten dolayı toplumda saygın bir yer edindikleri konusunda kararsız kalırken, %28’i katılıyorum, %5’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiş; %17’si ise katılmadığını belirtmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında, sosyal sermayenin yanı sıra alanı cazip kılan temel çıkar biçimi olan ve oldukça zor elde edilen kültürel sermayenin de serbest çevirmenlikte simgesel sermayeye dönüştürülemediği görülmektedir.

1.4.5. Diğer çıkar türleri

Katılımcılara verilen ölçekte dört temel sermaye türünün dışında alanı cazip kılabileceği düşünülerek yazılmış başka ifadeler de bulunmaktadır. Bu ifadeler şu şekilde sıralanmıştır: “Yaptığım işten keyif alıyorum”; “evden çalışmayı cazip buluyorum”; “çevirmenliği kalıcı bir iş olarak görüyorum”; “yaptığım iş stresli değil; “sevdiğim işi yapıyorum”; “herhangi bir kuruma bağlı olmadan çalışmayı tercih ediyorum”; iş bulma kaygısı yaşamıyorum”; gelecek kaygısı yaşamıyorum”. Verilen yanıtlara göre ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 7. Diğer sermayeler

İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Çevirmenliği kalıcı bir iş olarak görüyorum.	%28 (5)	%17 (3)	%44 (8)	%5 (1)	%6 (1)
Sevdiğim işi yapıyorum.	%56 (10)	%22 (4)	%11 (2)	%11 (2)	---
Herhangi bir kuruma bağlı olmadan çalışmayı tercih ediyorum.	%17 (3)	%17 (3)	%44 (8)	%17 (3)	%5 (1)
Evden çalışmayı cazip buluyorum.	%50 (9)	%16 (3)	%17 (3)	%17 (3)	---
İş bulma kaygısı yaşamıyorum.	%11 (2)	%44 (8)	%17 (3)	%17 (3)	%11 (2)

Yaptığım iş stresli değil.	---	%22 (4)	%22 (4)	%45 (8)	%11 (2)
Yaptığım işten keyif alıyorum.	%50 (9)	%33 (6)	%5 (1)	%6 (1)	%6 (1)
Gelecek kaygısı yaşamıyorum.	%11 (2)	%16(3)	%28(5)	%28(5)	%17 (3)

Tablo 7 incelendiğinde ilk göze çarpan sonuç, katılımcıların yaptıkları işi oldukça stresli bulmalarıdır. Dışarıdan bakıldığında evde, rahat bir ortamda, çaba gerektirmeden yapılan serbest çevirmenlik katılımcıların bakış açısından oldukça farklıdır. Bu ifadeye kesinlikle katılıyorum diyen hiçbir katılımcı olmadığı gibi %45'i katılmıyorum, %11'i ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Tablo 7'de göze çarpan bir diğer dikkat çekici sonuç, çevirmenliği kalıcı bir iş olarak görmek ve bir kuruma bağlı olmak konusunda kararsız kalan katılımcıların oranının %44 olmasıdır. Yine dışarıdan gözlerle bir kuruma bağlı olmadan, bireysel ve özgür bir ortam sunduğu için daha cazip olduğuna inanılan serbest çevirmenlik çevirmenler tarafından bu şekilde algılanmamaktadır. Tabloda gelecek kaygısı taşıdığını belirten katılımcıların oranı da bir hayli yüksektir. Katılımcıların %45'i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabıyla gelecek kaygısı yaşadığını belirtirken %28'i kararsızım yanıtını vermiştir. Diğer taraftan, katılımcıların "iş bulma kaygısı yaşamıyorum" ifadesinde %44 gibi bir yüzdeyle katılıyorum seçeneğine yönelmesi serbest çevirmenlerin kısa vadede iş bulma sorunu yaşamadıklarını; ancak uzun vadede bir belirsizlik sorunu olduğunu göstermektedir. Kalan ifadeler verilen cevaplar incelendiğinde, özellikle sevilen işin yapılması, evden çalışma ve yapılan işten keyif alınması gibi unsurların mesleği eyleycilere çekici kıldığı görülmektedir. Bu durum çalışmada kişisel doyumla ilişkilendirilmiştir.

Kısaca özetlersek, teknik çeviri alanında konumlanan serbest çevirmenler öncelikli olarak kültürel, ardından sırasıyla sosyal ve ekonomik çıkar elde etmektedir. Alanı çekici kılan esas unsur ise çevirmenlere kişisel doyum sağlamasıdır. Çevirmenlerin kısa vadede iş bulma sorunu yaşamamaları da alanı cazip kılan unsurlar arasında yer almaktadır.

2. Çeviri sürecinde karşılaşılan sorunlar

Çevirmenlerin çeviri sürecinde karşılaştığı sorunları değerlendirmek amacıyla katılımcılara "çeviri sürecinde ne tür zorluklar yaşıyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun altına "a) zaman baskısı yaşıyorum; çünkü... b) kalite baskısı yaşıyorum; çünkü... c) teknik kısıtlar yaşıyorum; çünkü..." şeklinde üç farklı konu başlığı verilerek bu zorlukların sebeplerinin açıklanması istenmiştir.

Zaman baskısı yaşıyorum seçeneğini 15 katılımcı yorumlamıştır. Bu katılımcıların 5'i kısa teslim tarihinden dolayı, 5'i müşteri beklentilerinin çevirinin gerçekliğinin önüne geçmesinden dolayı, 2'si acil çevirilerden dolayı zaman baskısı yaşadığı ifade etmiştir. 2 katılımcı bireysel nedenler yazarken 1 katılımcı da zaman baskısı yaşamadığını belirtmiştir. Zaman baskısını kısa teslim tarihleriyle ilişkilendiren katılımcıların verdiği örneklerden bazıları şöyledir: "Sürekli kısa teslim tarihli işler geliyor". "En kısa zamanda teslim edilmesi bekleniyor". "Verilen deadlinelar gerçekçi değil". "Teslim tarihleri yakın zamanda oluyor". Zaman baskısını müşteri beklentileriyle ilişkilendiren katılımcıların verdiği örnekler ise şu şekildedir: "İşi gerçekleştirmek için gereken süre ve emek müşteri tarafından doğru öngörülemiyor". "Genellikle çeviri için gereken süre bir pazarlık unsuru yapılıyor, müşteri gereken süreyi bilse bile kabul etmeyebiliyor". "Deadlineleri müşteri belirleyince geriliyorum". "Genelde müşterinin istediği teslim tarihine göre hareket edersiniz. Çevirmenden deadline isteyip müşteriye kabul ettirerek çalışsan, onca çalıştığım büro arasından sadece biri". Acil istenen çevirilerin zaman baskısı yarattığını söyleyen katılımcılar "çünkü işler hep acil"; "her çeviri talebi çok acil"

ifadelerini kullanırken bireysel neden belirten katılımcılar ise *“yavaş çeviri yapıyorum”* ve *“bazı günler canım biraz oyalanmak veya tembellik etmek istiyor”* gibi örnekler vermiştir.

Kalite baskısı yaşıyorum diyen katılımcı sayısı 11’dir. Bu baskının nedenleri konusunda farklı yanıtlar alınmıştır. Katılımcıların 3’ü kalite baskısını mükemmeliyetçi olmakla, 2’si yetersiz donanımla, 2’si müşteri kaynaklı sorunlarla, 2’si terminolojiyle, 1’i de kısa teslim tarihiyle ilişkilendirmiştir. 1 katılımcı sorun yaşamadığını belirtmiştir. Mükemmeliyetçi olmaktan ötürü kalite baskısı yaşıyorum diyen katılımcıların yanıtlarından bazıları şöyledir: *“Çünkü mükemmeliyetçi bir yapım var”*. *“Yaptığım işin beni temsil etmesini istiyorum”*. Yetersiz donanımın kalite baskısı yarattığını söyleyen katılımcıların yanıtları ise şu şekildedir: *“Yeterli donanımlar sağlanmıyor”*. *“Yeterli referans belgeleri kaynakları yok”*. Müşteri kaynaklı sorunların kalite baskısına neden olduğunu belirten katılımcılar *“teknik çeviride müşteri tercihleri ve stil dokümanları ön planda tutulduğu için “Windows Türkçesi” metinler çıkıyor”* ve *“çoğu zaman değerlendirmeyi yapan insanlar dil hâkimiyeti olan, alanda hizmet veren değil, müşteri tarafındaki herhangi bir çalışan oluyor”* ifadelerini kullanırken terminoloji konusuna değinen katılımcılar kalite baskısını *“özellikle teknik çevirilerde belirli terminolojiye bağlı kalınması gerekiyor; bu da kalite konusunda baskı yapılmasına neden oluyor”* ve *“farklı müşterilere çalışınca tutarlı çeviri teslim etmek zorlaşıyor”* cümleleriyle açıklamıştır. Kısa teslim tarihi konusunu vurgulayan bir katılımcı ise *“hızlı teslim etmek zorundayım, bundan dolayı gerekli koşul metin araştırmasına ve bittikten sonra çeviri ile araya mesafe koyup tekrar okuyup değerlendirmeye vakit yok”* ifadesini kullanmıştır.

Teknik kısıtlar yaşıyorum konu başlığını yorumlayan katılımcı sayısı ise 9’dur. Katılımcıların 3’ü çeviri araç gereçlerinin pahalılığından, 2’si çok fazla çeviri programı olduğundan, 2’si müşteri kaynaklı sorunlardan, 1 kişi de iş yükünden dolayı bu sorunu yaşadığını ifade etmiştir. 1 katılımcı ise sorun yaşamadığını belirtmiştir. Çeviri araçlarının maliyetli oluşunun yol açtığı teknik kısıtlar *“çünkü çok pahalılar”*; *“çevirmen olarak gerekli araçlara kendimiz ulaşmıyoruz”*; *“genellikle çeviri araçları maliyetli”*, gibi cümlelerle ifade edilmiştir. Farklı çeviri programlarının teknik kısıt yaratması ise *“çok fazla çeviri programı var”*; *“çünkü farklı çeviri programlarında işler geliyor”* ifadeleriyle ortaya konmuştur. Müşteri kaynaklı sorun yaşıyorum diyen katılımcılar bu durumu *“bazen müşterinin gönderdiği dosya boyutlarının fazla büyük olması, çalıştığım programın kapanmasına ve hatta zaman zaman dosyanın bozulmasına ve baştan başlamasına neden oluyor. Sonuncu hariç çok büyük sorun yaşamıyorum”* ve *“müşterinin istediğini tam olarak sunabilmem için onun tarafından yapılmış olması gereken çalışmalar eksik olabiliyor”* cümleleriyle aktarmıştır. İş yükünden dolayı teknik kısıt yaşıyorum diyen katılımcı *“iş kabul etmem gerekiyormuş hissini yaşıyorum çünkü üst üste iş kabul etmediğinizde kötü bir imaj çizersunuz”* ifadesini kullanmıştır.

Son olarak, verilen yarı kapalı uçlu sorunun alt kısmında katılımcıların konuya dair kendi fikirlerini yazabilecekleri bir alan bırakılmış ve varsa yorumlarını yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan 5’i bu kısımda çeviri sürecinde yaşadıkları sorunlardan bahsetmiştir. Bu sorunlar şu şekildedir: *“Kaynak metin yazarı ile iletişim eksikliği”*; *“edebiyat mezunu olduğum için teknik metin çevirilerinde zorluk yaşadığım oluyor zaman zaman”*; *“çeviri yazılımlarını legal olarak kullanmak için gereken yatırımı bireysel olarak karşılamak anlamsız; bunu sözlükler aracılığı ile aşıyorum”*; *“planlama sorunu yaşıyorum çünkü her iş çok acil ve aynı anda, kısa teslim süreli birden çok iş geliyor”*; *“terminoloji eksikliği ve tutarsızlığı büyük bir sorun”*.

3. Çevirmenlerin gözünden çeviri sektörünün temel sorunları

Türkiye çeviri sektörünün temel sorunlarını ortaya çıkarmak amacıyla katılımcılara “çeviri sektörünün en önemli üç sorunu nedir ve bu sorunların çözümüne dair önerileriniz varsa lütfen yazınız” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Bu soruyu toplam 16 kişi yanıtlamıştır. Verilen yanıtlar doğrultusunda katılımcılar tarafından vurgulanan en büyük üç sorundan ilki %31’lik dilimle ücretlendirme, ikincisi %12’lik dilimle zaman baskısı ve üçüncüsü %7’lik dilimlerle sırasıyla sosyal güvence, mesleki itibar ve müşteri/işverenin çeviri işini bilmemesidir. Bu sorunların tümü katılımcıların yanıtlarının %64’ünü oluşturmaktadır. Kalan %36’lık kısımda ise %5’lik dilimlerle kurumsallaşamama, düzensiz gelir, nitelikli çevirmen eksikliği ve örgütlenememe; %2’lik dilimlerle çevirmenin hem çeviri hem düzeltme işini yapması, hoşgörü eksikliği, disiplin, çeviri programları, meslektaşememe, kitap çevirisi telifleri ve koşturucu metin eksikliği sorunları yer almaktadır.

Verilere göre serbest çeviri sektörünün çevirmenler açısından en büyük problemi sabit/standart bir ücretlendirme politikasının eksikliği ve verilen emeğin karşılığında alınan düşük ücretlerdir. Bourdieucü bir analizle bu sonuç aslında hiç de şaşırtıcı değildir. Kültürel sermaye ve ekonomik sermayenin zıt kutuplarda konumlandığını belirten Bourdieu sosyolojisinde kültürel sermayenin bolluğu her zaman ekonomik sermayenin kapısını aralamamaktadır. Serbest çevirmenleri incelediğimizde iki hatta üç dil bilen lisans/yüksek lisans mezunu eyleyicilerin ekonomik sermayeden aldıkları payın oldukça küçük olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu sorunu tanımlamak için kullandığı birkaç ifade şöyledir: “*Emeğimizin tam karşılığını alamıyoruz ne yazık ki (ama gelişmeler var)*”; “*çeviri kalitesi artsa bile fiyatın artmaması*”; “*ekonomik (dünya standartlarına göre ücretler çok düşük)*”; “*fiyatlandırma: sektörde belirli bir fiyat standardı olmalı, altına düşülmemeli*”; “*asgari ücret tarifesinin bulunmaması*”.

Zaman baskısı çevirmenler açısından ikinci büyük sorunu oluşturmaktadır. Müşteri/işveren çevirmenden hem fazla iş talep etmekte hem de işi bitirmek için oldukça kısa süreler vermektedir. Bu durum çevirmeni strese soktuğu gibi çeviri kalitesinin de düşmesine yol açmaktadır. Çevirmen neredeyse her iş teklifini kabul ederken yetişemediği zamanlarda ise işi reddetmemek adına başka bir çevirmene yönlendirmektedir. Alanda rekabetten ziyade dayanışma ortamının olmasının en büyük nedenlerinden birisi budur. Çevirmen kendi sosyal ağını geliştirmede müddetçe fazla iş alması da olası değildir. Zaman sorunu katılımcılar tarafından “*kısa teslim tarihleri (böylece çeviri kalitesi düşüyor)*”; “*özel alan/ konu araştırmaları için kısıtlı zaman, hatta bazen bunun için hiç zaman verilmemesi*”; “*düzensiz, plansız gelen ve acil işler*”; “*zaman yönetimi*” gibi ifadelerle dile getirilmiştir.

Üçüncü sırada yer alan temel problemlerden ilki müşterinin ya da işverenin çeviri işine dair yeterli bilgisinin olmamasıdır. Bu problem çevirmen ve işveren arasında doğru çeviri koşullarının oluşmasını engellemektedir. İşveren çevirinin zorluk derecesi ne olursa olsun hızlı olmasını beklemekte; ancak bu durum çevirinin kalitesini düşürdüğü gibi çevirmenin kendi işinin arkasında durmasını da zorlaştırmaktadır. Çıkar türlerini incelediğimiz bölümde vurgulandığı üzere, çevirmenin en temel motivasyon kaynaklarından biri çeviri işini sevmesi ve bu işten keyif almasıdır. Çevirmenin kişisel doyuma ulaşmasını sağlayacak koşullar tahrip edildiğinde bu zorlu meslekte oldukça gerekli olan bir çıkar türü zarar görmüş olacaktır. Katılımcılardan biri bu konuyu şu cümlelerle özetlemiştir:

“Müşterilerin çevirmenlerin ihtiyaçlarını bilmemesi, buna uygun metin göndermemesi. Çeviride çoğu sorunun temelinde bu var. Karşı taraf çevirinin nasıl yapıldığından bihaber. Bunları çekip kenara konuşmak lazım, işin mutfağında ne yaptığımız anlatmak lazım ki geliştirdikleri arayüzde çeviri hatası çıkınca ama burası hatalı demesinler, metni en baştan yanlış düzenleyip bize gönderdikleri için hatalı olduğunu bilsinler.”

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Katılımcıların üçüncü sırada söz ettiği temel sorunlardan bir diğeri mesleki itibardır. Çevirmenliğin mesleki bir statüsünün olmaması, dil bilen herkesin çeviri işine girmeye çalışması, piyasadaki yetersiz çeviriler çevirmenlik mesleğinin hem işveren hem de toplum tarafından yeterli itibar görmemesine yol açan nedenlerden sadece birkaçıdır. Çevirmenlik mesleğine değer verilmediğini düşünen katılımcılardan biri bu durumu şu sözlerle aktarmıştır:

“Serbest çevirmenliğin evde icra edilen bir meslek olmasının, insanlar tarafından diledikleri an ziyarete gelebileceklerini zannetmesi. Ne de olsa bilgisayarda bir şeyler “tıkırdatıyoruz” :) Evde yapılan bir iş için çok kafa yormak veya sessizliğe ihtiyaç duymak mantıksız geliyor :) Yine serbest çevirmenliğin bilincinde olmayan, işime saygı duyma ihtiyacı hissetmeyen ve beni hep iş arayıp da bulamadığı için bu işi yapıyor zanneden, sürekli 10.000 TL + prim veren çağrı merkezi ilanları gönderen insanları da eklemek isterim.”

Sosyal güvencenin olmayışı yaşanan bir başka önemli sorundur. Serbest çevirmenlerin çoğu sosyal haklardan mahrum bir şekilde bu mesleği sürdürmeye çalışmaktadır. Sosyal güvencesi veya iş garantisi olmayan bu sektörde sigortalı olabilmek oldukça güçtür. Bir katılımcının bu konudaki yorumu şu şekildedir: *“Sigortalı olabilmek için şirket açmak zorunda olmak ve şirket açıp sigortamızı yatırdığımızda emekli maaşı olarak çok komik bir rakam alacak olmak”.*

Bu temel sorunların dışında katılımcılar arasında ikincil önem arz eden sorunlar sırasıyla kurumsallaşamama, düzenli gelir sağlanamaması, nitelikli çevirmen eksikliği ve örgütlenememedir. Kurumsallaşamama sorunu şirketlerin belli bir standardının olmamasından dolayı ortaya çıkan farklı uygulamalarla ilişkilidir. Örgütlenme ise meslekleşme sürecinin geliştirilmesi için oldukça önemli bir mesele olmakla birlikte serbest çevirmenlerin bu sürece yeterince dâhil olmadığı görülmektedir. Nitelikli çevirmen eksikliği mesleki itibar ve zaman kaybına yol açan bir sorunken yapılan işin sürekliliğinin bulunmayışı da finansal zorluklar yaşanmasına sebep olmaktadır.

Son olarak, meslekleşememe, çevirmenlerin hem çeviri hem düzeltme işini yapması, özellikle hukuk çevirilerinde koşut metinlerin verilmemesi, serbest piyasada kitap çevirilerinin telif hakkı konusunda yayınevleriyle yaşanan problemler, hoşgörü, disiplin eksikliği ve çeviri programları katılımcılar tarafından son sırada vurgulanan sorunları oluşturmaktadır. Verilen birkaç örnek şu şekildedir: *“Çevirmenden hem çeviri hem düzeltme talep edilmesi (böylece çeviri kalitesi düşüyor) koşut metinlerin sunulmaması, bunları kendi cebimizden karşılamamız”; “kitap çevirisinde telif hakkı çevirmenlere verilmiyor; bir seferlik ödeme olmamalı”. “Çevirmenlik mesleğinin tanınması”; “otomatik çeviri programlarının kısa vadede sektörü küçültme ihtimali”; “sadece “dil” bildiğini söyleyenlerin çeviri yapması”.*

4. Çevirmenlerin çeviri sektörünün geleceğine dair görüşleri

Katılımcıların çeviri sektörünün geleceğine yönelik düşüncelerini öğrenmek amacıyla “Türkiye’deki çeviri sektörünün geleceği konusundaki görüşleriniz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 16’sı bu konu hakkında görüş bildirmiştir. Olumlu görüş bildirenlerin sayısı 4, olumsuz görüş bildirenlerin sayısı ise 11’dir. 1 kişi konu hakkında pek düşünmediğini ifade etmiştir. Diğer bir deyişle, katılımcıların %69’u olumsuz, %25’i olumlu görüş bildirirken %6’sı da çekimser kalmıştır. Olumsuz düşünenlerin oldukça fazla olması alan için kaygı vericidir. Katılımcılar çoğunlukla ücretler, sosyal haklar ve işini gerçekten severek yapan çevirmenlerin başka sektörlere yöneleceği konusunda endişelidir. Olumsuz fikir beyan eden katılımcıların açıklamalarından bazıları şu şekildedir: *“Zamanla gerçekten kalite sunan insanların değeri anlaşılacaktır ancak o zamana dek baz fiyatlar çok düşecektir ve emeğinin karşılığını alamayan kaliteli insanlar bir noktadan sonra farklı sektörlere yönelecektir”;*

“Türkiye’deki her sektörde de olduğu gibi çeviri sektörünün geleceğinin de belirsiz ve güvencesiz olduğunu düşünüyorum”; “Önümüzdeki 5 yıl içinde istihdam/iş kapasitesi en az %50 azalacak”; “Çevirmen mesleğinin resmi tanımı yapılacak ve sertifikasyon bir kaosa neden olacak”; “Böyle devam eder”.

Dikkat çeken bir diğer konu 4 katılımcının makine çevirisinden dolayı sektörün geleceğine yönelik olumsuz bir bakış açısı sergilemesidir. Bu katılımcıların görüşlerinden bazıları şöyledir: *“Ücretler çok yetersiz. Sosyal haklar verilmiyor. Kaliteli çevirmen çok az. Ücret yetersizliği ve sosyal hakların olmaması nedeniyle geçici veya ek iş gözüyle bakıldığı için gelişemediğini ve gelişen çeviri uygulamaları nedeniyle de gelecekte bize pek ihtiyaç kalmayacak diye düşünüyorum”.* *“Serbest çeviri değil de tüm çeviri sektörü açısından düşünenecek olursak; makine çevirisi yüzünden ileride insana pek gerek kalmayacak gibi”; “10 sene içinde neredeyse tamamen yok olacağını düşünüyorum” “Serbest çeviri sektöründe de işlerin niteliği çeviriden çok makine çeviri sonrası düzeltmeye gidecek”; Dolayısıyla işlerin fiyatlandırmasında daha da fazla dengesizlik olacak ve kalitenin önüne performans geçecek”.*

Serbest çevirmenliğin geleceğine yönelik olumlu görüş bildirenlerin yorumlarından bazıları ise şöyledir: *“Ben bu konuda umutluyum. Çevirmenler artık daha bilinçli ve sürekli kendini geliştirmeye açık. Böylece ücretlerin de artacağını ve daha kaliteli çevirilerin ortaya çıkacağını düşünüyorum”.* *“Serbest çevirmenliğinin elbette olumlu yönleri de var; çevirmen veya çeviri işini veren açısından. Ancak çalışma koşulları ve fiyat politikasının iyileştirilmesi/oluşturulması çevirinin kalitesi açısından bir gerekliliktir”; “Çevirmenin görünürlüğü, çeviri kalitesi gibi unsurların öneminin artacağını düşünüyorum”.*

Sonuç ve değerlendirme

Bu çalışmada Bourdieu’nün habitus, sermaye, illusio gibi temel kavramları kullanılarak teknik çeviri alanının bileşenlerine ve temel sorunlarına serbest çevirmenlerin özelinde bir bakış sunulmuştur. Ulaşılan sonuçlar, çevirmenlerin hem çeviri sürecinde hem de sektörün içinde farklı sorunlarla baş etmek zorunda kaldığını ortaya koymuştur. Bourdieücü gözlüklerle alan değerlendirmesi yaparak başlarsak, alanda güçlü kültürel sermayeleriyle konumlanan serbest çevirmenlerin düzensiz ve düşük gelirlerle ekonomik sermayeden yeterince pay alamadığını; ancak farklı işveren/müşteri ağına sahip olmaları dolayısıyla sosyal sermayelerinin oldukça güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Alandan elde edilen bu kültürel ve sosyal sermayenin simgesel sermayeye dönüştürülememesi ise bir başka araştırma konusudur. Çevirmeni alanda tutan bir diğer önemli sermaye türü işini sevmesi ve kendini geliştirebilmesidir. Kısaca kişisel doyum olarak adlandırdığımız bu sermaye çevirmen için oldukça önemlidir.

Alana dair dikkat çeken bir diğer özellik alanın yapısıdır. Ekonomik sermayenin yoğunlaştığı çeviri alanı pastadan daha fazla pay almak isteyen işverenler açısından mücadelecı ve rekabetçi olsa da çevirmenler arasında en azından iş olanakları yaratmaya yönelik bir iş birliği bulunmaktadır. Bourdieu’nün kaygan ve stratejik alanının aksine alanda dayanışma hâkimdir ve rekabetçi ve teslimiyetçi bir habitus arzu edilmemektedir. Bunun yerine, uyumlu, disiplinli, teknolojik gelişmeleri takip eden, öz güveni yüksek, üretken, yenilikçi, kendini geliştirmeye açık, iyi organize olabilen, dikkatini uzun süre toplayabilen, titiz bir çevirmen profili çizilmiştir.

Çeviri sürecinde yaşanan sorunlara dayalı genel bir değerlendirme yaptığımızda, büyüyen sektörün, çevirmeni özellikle zaman baskısı yaratarak zorladığını görmekteyiz. Genellikle müşterinin isteğiyle belirlenen kısa teslim tarihli/acil çeviriler iş kaçırmaktan korkan ve işveren kanadında olumlu imajını korumaya çalışan çevirmenler için temel bir sorundur. Ucuza ve mümkün olan en kısa zamanda, genellikle deneyimsiz çevirmenler tarafından yapılan çeviriler kalitenin de düşmesine yol açmaktadır. Bilgisayar destekli çeviri (CAT) araçları hızlı ve tutarlı çeviri için bir avantaj sağlasa da çevirmenin yaşadığı teknik kısıtların da kaynağını oluşturmaktadır. Çeviri araçlarının maliyetli olması, bu araçlara çevirmenlerin çoğunlukla kendi imkânlarıyla ulaşmak zorunda kalması ve farklı programlarda iş gelmesi çevirmeni zorlayan başlıca teknik kısıtlardır. Kalite baskısı ise hem bireysel hem de müşteri/işveren kaynaklı yaşanmaktadır. Çevirmene yeterli donanım sağlanmaması, hızlı teslim süreleri, terminolojik zorluk, çevirinin değerlendirmesinin çevirmen olmayan kişiler tarafından yapılması, kötü çevirilerin geri dönmesi müşteri/işveren kaynaklı tutarlı çeviri teslim etme kaygısı, yapılan işin çevirmeni temsil etmesi, mükemmeliyetçilik gibi nedenler bireyseldir. Bunun dışında, kaynak metin yazarı ile iletişime geçilememesi, aynı anda pek çok iş gelmesinden dolayı planlama yapmanın zorluğu kalite baskısına yol açan diğer unsurlardır.

Çeviri sektörünün en çok vurgulanan sorunları arasında ilk sırada ücretlendirme, ikinci sırada zaman baskısı ve üçüncü sırada sırasıyla sosyal güvence eksikliği, mesleki itibarın olmaması ve müşteri/işverenin çeviri işini bilmemesi gelmektedir. Bunlar dışında nitelikli çevirmen eksikliği, örgütlenememe, düzensiz gelir, kurumsallaşamama, meslektaşememe gibi sorunlar da bulunmaktadır. Çoğu çevirmen iyi firmalarla çalışmaya başlayana kadar düşük ücretlerle, günde on, on iki saatlik hafta sonunu da kapsayan mesailerle çalışmaktadır. Özellikle, İngilizce çeviri yapan teknik çevirmenlerin çok fazla alternatifleri olduğu için diğer dillere kıyasla daha zor durumdadır. Öte yandan, henüz sektörün en önemli sorunlarından biri olarak görülmesi de bazı katılımcılar tarafından işaret edilen makine çevirisinin gelecekte yalnızca serbest çeviri piyasasını değil tüm çeviri alanını istihdam bakımından olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu durum, daha şimdiden, çevirmenleri çok daha düşük ücretlerle çeviri sonrası düzeltme (post editing) yapmaya zorlayan işveren için hız/ücret bakımından olumlu bir gelişme olsa da çevirmenlik mesleği için bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Sonuç olarak, teknik çeviri alanında konumlanan serbest çevirmenler hem çeviri sürecinde hem sektöre dair pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Ekonomik sermayenin bu denli yoğunlaştığı serbest çeviri piyasasında özellikle ücretlendirme ve planlama bakımından MYK tarafından belirlenen standartların yaygın olarak, hızlı bir şekilde kullanıma sokulması ve çevirmen beklentilerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu sorunların çözüme kavuşturulması ve alanın görünür kılınması için daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın ardından işverenlerle yapılacak bir araştırma konunun daha kapsamlı bir biçimde incelenmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ersoy, H., Odacıoğlu, M. C. (2014). Türkiye’de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu Sorunların Etkileri ve Öneriler. *Turkish Studies*, 9(6), 367-378.
- Fraser, J., Gold, M. (2001). ‘Portfolio Workers’: Autonomy and Control Amongst Freelance Translators. *Work, Employment and Society*. *Sage Journals*.
<https://doi.org/10.1177/095001701400438152>
- Jänis, M. (1996). What Translators of Plays Think About Their Role. *Target*, 8(2), 341-364.
- Richard, J. 1992. *Pierre Bourdieu*. London: Routledge.
- Gold, M., Mustafa, M. (2013). Work always wins: client consolidation, time management and the anxieties of connected freelancers. *New Technology, Work and Employment*, 28(3), 197-211.

- Gotti, M., Sarcevic, S. (2006). Introduction. M. Gotti, S. Sarcevic (Eds.) *Insights into Specialized Translation* (s. 9-27). Bern: Peter Lang.
- Zetzsche, J. (2019). Freelance Translators' Perspectives. M. O'hagan (ed.), *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. (s. 166-182). London: Routledge.
- Baker M., Saldanha G. (eds.), *Routledge Encyclopaedia of Translations Studies* (2. bs). Routledge, USA, Canada, 2009.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in Question*. (R. Nice, Çev.). London, England: Sage Publications. (1980).
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler* (2. bs). (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil Yayın. (1994).
- Bourdieu, P. (2016a). *Seçilmiş Metinler* (3. bs.). (L. Ünsaldı, Çev.). Ankara: Heretik. (1987).
- Bourdieu, P. (2016b). *Akademik Aklın Eleştirisi Pascalca Düşünme Çabaları* (2. bs). (P. B. Yalım, Çev.) İstanbul: Metis. (1997).
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (1992).
- Inghilleri, M. (2003). Habitus, Field and Discourse. *Target*, 15(2), 243-268.
- Inghilleri, M. (2005). The Sociology of Bourdieu and the Construction of the 'Object' in Translation and Interpreting. *The Translator*, 11(2): 125-145.
- Gouanic, J. M. (2005). A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances: Field, Habitus. Capital and Illusio. *The Translator* 11(2): 147-166.
- Heilbron, J. (1999). Towards a Sociology of Translation: Book Translation as a Cultural World-System. *European Journal of Social Theory* 2(4), 429-445.
- Lefevre, A. (1992). Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame. London and New York: Routledge.
- Myk ulusal meslek standardı. (2020,) Resmî Gazete (Sayı: 31129 (Mükerrer)).
https://portal.myk.gov.tr/index.php?option=com_meslek_std_taslak&view=taslak_listesi_yeni&msd=2 16 Mayıs, 2020
- Pietrzak, P., Kornacki, M. (2020). *Using CAT Tools in Freelance Translations*. New York: Routledge.
- Sela-Sheffy, R. (2005). How to Be a (Recognized) Translator: Rethinking Habitus, Norms, and the Field of Translation. *Target*. 17(1), 1-26.
- Sela-Seffy, R. (2011). Introduction. R. Sela-Sheffy, M. Shlesinger (Eds). *Identity and the Status in the Translational Professions* (s. 1-9). Amsterdam: John Benjamins.
- Setton, R. (2010). Conference Interpreting. Y. Gambier, L. V. Doorslaer (Eds). *Handbook of Translation Studies* (s. 66-75). vol. 1. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Simeoni, D. (1998). The Pivotal Status of Translator's Habitus. *Target*. 10(1), 1-39.
- Sofer, M. (2013). *The Global Translator's Handbook*. New York: Taylor Trade.
- Szondy, M. (2016). Freelance Translators as Service Providers. I. Horvath (Ed). *The Modern Translator and Interpreter* (s. 29-45). Budapest: Eötvös University Press.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim. (1997).
- Wolf, M. (2007). The Emergence of a Sociology of Translation. M. Wolf, A. Fukari, (Ed). *Constructing a Sociology of Translation*. (s.109-118). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Wolf, M. (2010). Sociology of Translation. Y. Gambier, L. V. Doorslaer (Eds). *Handbook of Translation Studies* (s.337-344) vol. 1. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins